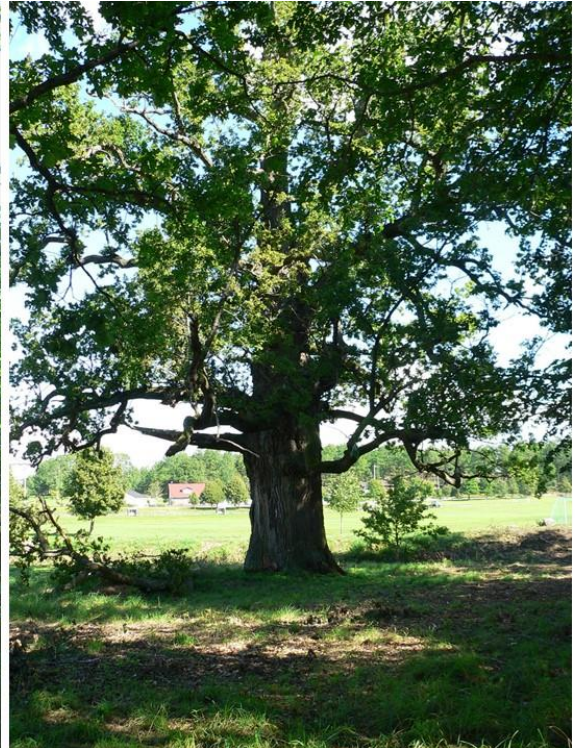

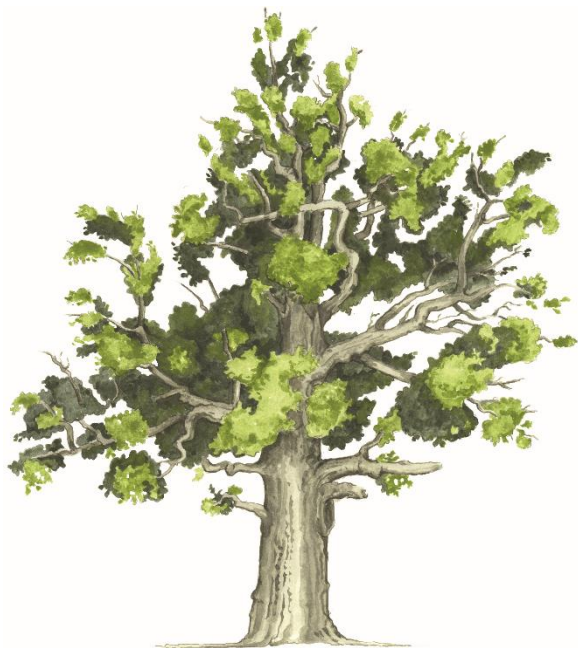

Åtvidabergs
kommun

Naturvårdsprogram

Del 2: Åtgärdsprogram 2016-2021

Titel: Naturvårdsprogram del 2: Åtgärdsprogram 2016-2021

Utgiven av: Samhällsbyggnadsförvaltningen, Åtvidabergs kommun

Försättsblad: Eken vid Kanonvallen före och efter röjning 2006, foto: Göran Börkén

Antaget datum: 2016-06-15

Naturvårdsprogrammet är en omarbetning av det tidigare naturvårdsprogram som antogs 2002. Det har tagits fram av Ann-Sofie Westin och Göran Börkén, ekologer på samhällsbyggnadsförvaltningen i Åtvidabergs kommun. *För kartmaterial gäller © Lantmäteriet, Länsstyrelsen, Skogsstyrelsen, Åtvidabergs kommun. Kartmaterial får inte spridas utan medgivande.*

Naturvårdsprogrammet kan laddas ner från kommunens hemsida www.atvidaberg.se eller beställas från Åtvidabergs kommun, telefonnummer 0120-830 00.

Denna naturvårdssatsning har medfinansierats genom statsbidrag förmedlade av Länsstyrelsen i Östergötland. Medfinansierar är även Regionförbundet Östsams Natur- och Friluftsråd, nu en del av Region Östergötland.

Innehåll

Innehåll.....	3
Inledning.....	4
Genomförande och avgränsning.....	5
Miljömål.....	5
Nationella miljömål.....	5
50 åtgärder för Östergötlands miljö.....	6
Kommunala miljömål.....	7
Miljöpolicy.....	7
Miljöprogram.....	7
Strategier och åtgärder.....	8
Levande sjöar och vattendrag.....	8
Myllrande våtmarker.....	9
Levande skogar.....	9
Ett rikt odlingslandskap.....	10
God bebyggd miljö.....	12
Ett rikt växt och djurliv.....	14
Genomförande, uppföljning och revidering.....	17

Separata delar

Del 1 Natur och naturvård i Åtvidaberg

Del 3 Objektskatalog

Inledning

Naturen är alltid nära i Åtvidabergs kommun. Kommunen är känd för sina många vackra ekmiljöer. De gamla ekarna i Eklandskapet är speciellt intressanta. De rymmer en stor mångfald arter av växter och djur med alltifrån insekter och svampar till fladdermöss och kattugglor. Men kommunen bjuder också på djupa, mer eller mindre orörda gammelskogar med tall och gran som också har mycket höga biologiska värden. Här finns även ett glittrande landskap med över 200 sjöar och många vattendrag av olika typer med ett rikt växt- och djurliv. De flesta av sjöarna är långsträckta nere i de sprickdalar som ger landskapet dess karaktär. Kommunen genomkorsas av Östgötaleden och det finns naturreservat där man kan följa upptrampade stigar eller ta en avstickare över stock och sten och bara låta naturen fylla själens batterier.

För att kommande generationer ska ha möjlighet att få uppleva kommunens fantastiska natur är det viktigt att vi tar hand om den. Här fyller naturvårdsprogrammet en viktig funktion! Åtvidabergs första naturvårdsprogram antogs 2002 med en programdel med åtgärder och en objektsdel med områdesbeskrivningar. Naturvårdsprogrammet har varit ett betydelsefullt instrument för drivandet av ett aktivt naturvårdsarbete och genomförande av naturvårdsåtgärder. Som exempel har två lokala naturvårdsprojekt genomförts kring värdefull natur, skötsel och planer i och kring Åtvidabergs och Grebo tätorter. Naturvärdesinventering av vattendrag har skett genom ett regionalt samarbetsprojekt med länets kommuner. Omfattande röjningar och frihuggningar av grova träd har utförts på kommunägd mark. En guidebok med utflyktsmål har tagits fram och naturguidningar har arrangerats. Samarbete har skett med bland annat gymnasieskolan med viss handledning till projektarbeten. Naturvårdsprogrammet har använts vid ärendehandläggning och varit ett viktigt planeringsunderlag vid frågor kring markanvändning och exploatering.

Det nya naturvårdsprogrammet består av tre delar:

- Del 1 Natur och naturvård i Åtvidaberg
- Del 2 Åtgärdsprogram 2016-2021
- Del 3 Objektskatalog

Detta dokument, Del 2- Åtgärdsprogram 2016-2021 ska vara en utgångspunkt för kommunens fortsatta naturvårdsarbete. Det anger huvudinriktningen och redovisar kommunens ambitioner och den kommunala naturvårdens huvudsakliga verksamhet de närmaste åren.

Del 1- Natur och naturvård i Åtvidaberg ger bakgrundsinformation om naturvårdsprogrammet, kommunens natur, lagstiftning som berör naturvården samt riksintressen och skyddad natur som finns i kommunen.

Del 3- Objektskatalog innehåller beskrivningar av kommunens mest värdefulla naturområden. Dessa områden redovisas geografiskt på en karta och beskrivs utifrån gjorda naturinventeringar och andra observationer. Objektskatalogen och kartsikt finns digitalt och hittas enklast via kommunens hemsida www.atvidaberg.se. Ett stort antal nya områden har tillkommit i objektskatalogen jämfört med det tidigare naturvårdsprogrammet.

Genomförande och avgränsning

Uppdateringen av detta dokument har gjorts med det tidigare naturvårdsprogrammet som antogs av fullmäktige i Åtvidabergs kommun 2002-11-28 som grund. Strategier och åtgärder har begränsats till att innefatta framförallt kommunens egen mark eller sådan ärendehantering och handläggning där kommunen har faktisk möjlighet att påverka resultatet. De nationella miljökvalitetsmålen har varit en ledstjärna i arbetet med åtgärdsprogrammet. Regionalt och lokalt framtagna åtgärder med utgångspunkt från de nationella miljömålen har bakats in i programmet.

Miljömål

Det övergripande målet för miljöarbetet är att vi till nästa generation ska lämna över ett samhälle där de stora miljöproblemen är lösta. Det innebär att påverkan på miljön ska ha reducerats till nivåer som är långsiktigt hållbara. Miljömålen beskriver de egenskaper som vår natur- och kulturmiljö måste ha för att samhällsutvecklingen ska vara ekologiskt hållbar.

”Det övergripande målet för miljöpolitiken är att till nästa generation lämna över ett samhälle där de stora miljöproblemen är lösta, utan att orsaka ökade miljö- och hälsoproblem utanför Sveriges gränser.”

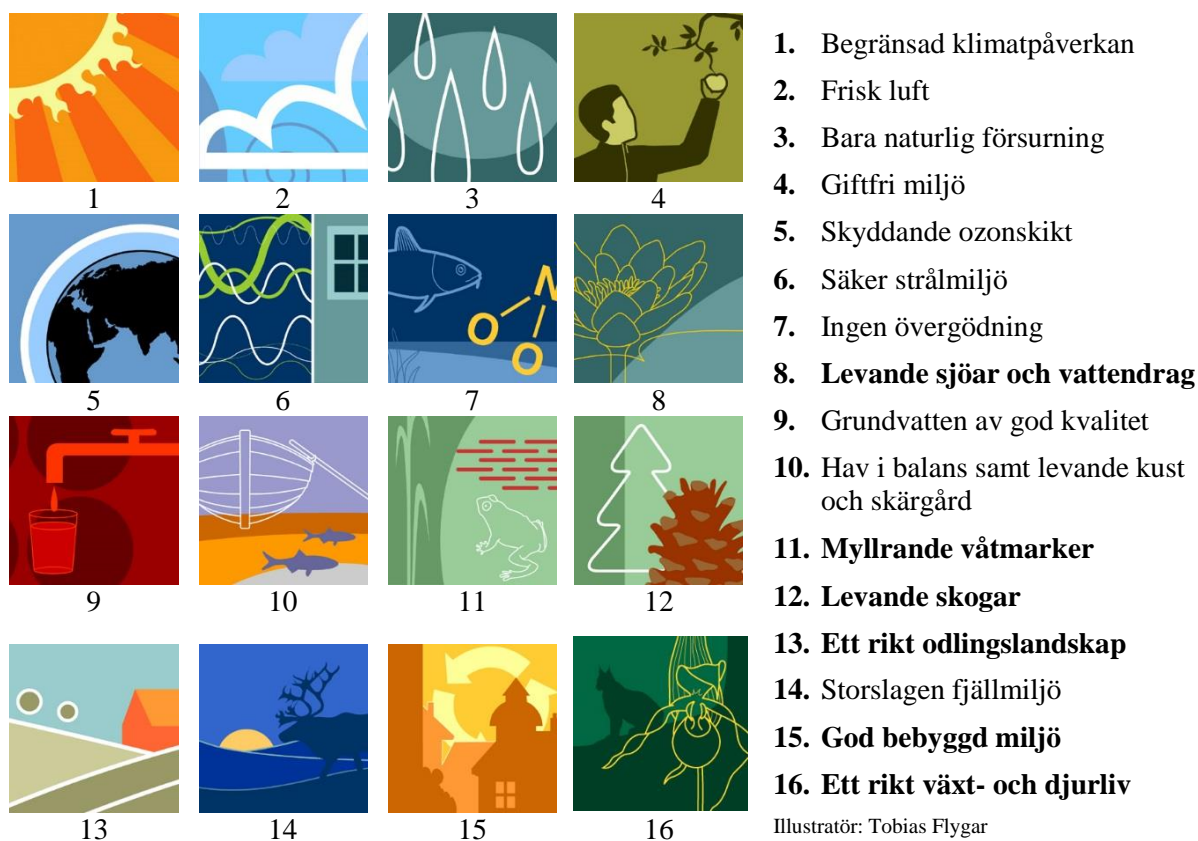
Illustratör: Tobias Flygar

Generationsmålet ska anses som vägledande för naturvårdsarbetet på alla nivåer, det vill säga även för detta naturvårdsprogram och kommunens ambitioner i sitt naturvårdsarbete.

Regeringen har ett övergripande ansvar för Sveriges arbete mot ett hållbart samhälle. Den bestämmer även över miljömålen. Åtta myndigheter ansvarar för samordning av uppföljningen av de olika miljömålen. Alla myndigheter med ansvar i miljömålssystemet arbetar tillsammans med organisationer och företag inom sin samhällssektor för att nå och bidra till uppföljningen av miljömålen och generationsmålet. För naturvården är det främst Naturvårdsverket, Havs- och vattenmyndigheten, Skogsstyrelsen och Jordbruksverket som bär ansvar. Regionalt och lokalt arbete för att nå och följa upp miljömålen genomförs av Skogsstyrelsen, respektive länsstyrelse och kommunerna.

Nationella miljömål

Riksdagen har fastställt följande 16 nationella miljömål för att nå en hållbar utveckling så att vi ska kunna lämna över ett samhälle till nästa generation där de stora miljöproblemen är lösta. Inom varje mål finns preciseringar som förtydligar målet och dess innebörd. Med undantag för de miljömål som geografiskt inte berör Åtvidabergs kommun utgör de övriga en grund från vilken kommunen kan utforma mål och åtgärder för att behålla och åstadkomma en bättre miljö. Naturvårdsprogrammet berörs framför allt av sex av de sexton nationella miljömålen (fetstilta i fig. 1).

Figur 1: De 16 nationella miljömålen.

50 åtgärder för Östergötlands miljö

Länsstyrelsen i Östergötlands län har tagit fram ett åtgärdsprogram med 50 åtgärder för att nå miljömålen inom Östergötland. Länets aktörer kan i åtgärdsprogrammet ta på sig olika åtgärder. Följande åtgärder har Åtvidabergs kommun åtagit sig att genomföra vad gäller naturvård:

- Förbättra hänsyn till naturvärden i översiktsplanen. Ta fram eller använda grönstrukturplaner och naturvårdsprogram tidigt i planeringsprocessen.
- Öka förutsättningarna för biologisk mångfald på parkmark och annan offentligägd mark, exempelvis genom att öka mängden död ved och döda träd där det är lämpligt, och gynna jätteträd och hålträd. Informera allmänheten om naturvärden och åtgärderna.

Kommunala miljömål

De nationella miljökvalitetsmålen skall vara vägledande i allt kommunalt arbete. På kommunal nivå kan de nationella miljökvalitetsmålen preciseras i olika kommunala dokument såsom miljöprogram, naturvårdsprogram eller andra planeringsunderlag. Nedan citeras Åtvidabergs kommuns miljöpolicy.

Miljöpolicy

Åtvidabergs kommun har en vacker natur, en spännande bruksmiljö, många fina vattendrag och ett rikt och unikt växt- och djurliv. Vi är stolta över dessa tillgångar som har ett stort skyddsvärde för oss. Vårt ansvar är att bruka och förvalta våra tillgångar och ge nuvarande och kommande generationer en hälsosam och god miljö. Vi vill också vara en förebild för andra i miljöarbetet i Åtvidaberg. Vi hoppas att kommuninnevånarna och alla verksamhetsutövare hjälper till så att vi kan leva upp till vår policy.

Vi ska uppnå detta genom att:

- ha en helhetssyn och tänka långsiktigt i miljöfrågor
- ha den kunskap som behövs för ett bra miljöarbete
- visa framåtanda i vårt eget miljöarbete
- ha ständig förbättring som ledstjärna
- aktivt vårda och värna om vårt riksintressanta eklandskap och vår bruksmiljö
- omsätta nationella och regionala miljömål till våra lokala förutsättningar i ett miljöprogram
- göra medborgare och företagare delaktiga i miljöarbetet genom information och dialog
- ställa miljökrav i våra upphandlingar

Åtvidabergs kommun 2011-01-26

Miljöprogram

För det kommunala miljöarbetet utifrån de nationella miljömålen fastställdes dokumentet ”Miljöprogram för Åtvidabergs kommun, mål och åtgärder” 2011-01-26. Där beskrivs prioriterade områden och kommunens planerade åtgärder för att nå miljömålen.

Förutom att nationella och regionala mål ska beaktas vid all ärendehantering, planering och vid åtgärder inom samtliga verksamheter åtog sig kommunen att:

- verka för att skyddsvärda miljöer i och vid sjöar vattendrag och våtmarker bevaras
- arbeta med naturvårdsinriktade skogsbruksplaner för den kommunägda skogen
- medverka till att den regionala strategin för Eklandskapet genomförs
- verka för att värdefulla och representativa jordbruksmarker bevaras
- följa och genomföra bevarandeplan och skötselprogram för Åtvidabergs tätort enligt rapporten från det lokala naturvårdsprojektet ”Åtvidabergs framtid - Ekar och bebyggelse i samverkan”
- genomföra ett liknande projekt för utveckling av Grebo tätort med attraktivt boende i samklang med höga naturvärden och anordningar för vistelse i närmiljön (anm. projektet ”Landskapligt ramverk för Grebo” genomfördes 2012-2015)
- lyfta frågan om närmiljöns betydelse för hälsa och välbefinnande

I föreliggande åtgärdsprogram berörs dessa punkter som i vissa fall brutits ner och förtydligats.

Ett nytt övergripande miljö- och hållbarhetsprogram tas fram under 2016. Hänvisning till aktuellt naturvårdsprogram sker i detta dokument.

Strategier och åtgärder

Åtgärdsprogrammets strategier och åtgärder har tagits fram för att de ska bidra till att uppfylla de nationella miljömålen. Därför är de även uppdelade under det av miljömålen som åtgärden bäst anses bidra till att uppfylla.

Levande sjöar och vattendrag

”Sjöar och vattendrag ska vara ekologiskt hållbara och deras variationsrika livsmiljöer ska bevaras. Naturlig produktionsförmåga, biologisk mångfald, kulturmiljövärden samt landskapets ekologiska och vattenhushållande funktion ska bevaras, samtidigt som förutsättningar för friluftsliv värnas.”

Åtvidabergs kommun är rikt på sötvattensmiljöer, vatten som tillsammans uppvisar ett vitt spektrum av naturtyper. I och i anslutning till vattenmiljöerna finns en viktig del av vår biologiska mångfald. Såväl växt- och djurplankton som insekter, fiskar, grod- och kräldjur, fåglar och kärlväxter bidrar tillsammans till att göra vattenmiljöerna till en betydande del av mångfalden.

Många vattenområden är idag påverkade. En mängd sjöar har sänkts eller dämts upp. Vattendragssträckor har rätats ut och kanaliserats och kulverteringar och återkommande rensningsaktiviteter motverkar de processer som skulle kunna återbilda delar av forna värden. Vandringshinder medför att fisk och andra organismer inte kan förflytta sig inom och mellan vattenområden. Främmande arter och stammar av fisk och kräftar har planterats ut. Intensivt bedrivet skogs- och jordbruk i tillrinningsområdena medför ytterligare påverkan. Till detta kommer försurningen, övergödningen och spridningen av miljögifter som i olika hög grad drabbat en stor mängd vatten. Kommunens vattensystem är även i hög grad påverkat av vattenkraftsreglering med följd att vattennivåerna i många sjöar kan variera kraftigt. Ett exempel är sjön Horsfjärden som har en tillåten regleringsamplitud på hela tre meter.

Trots påverkan finns fortfarande stora värden knutna till kommunens sötvattensmiljöer. De vegetationsrika fågelsjöarna, öringåarna, de meandrande åsträckorna och inte minst riksintresset Yxningen med sitt klara och näringsfattiga vatten är goda exempel på värdefulla sötvattensmiljöer med höga bevarandevärden.

Dammar och småvatten behöver anläggas för att återskapa våta miljöer i dränerade områden och fånga upp näringsämnen. Med småvatten avses mindre vattensamlingar, naturliga, kulturskapade eller anlagda, där vattenståndet är så högt att det finns vattenspegel hela året. Det kan vara dödisgropar, nedlagda lertäkter och andra mindre vattensamlingar. Men även anlagda viltvatten och bevattningsdammar hör dit.

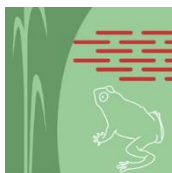
Strategi: Uppmärksamma och verka för att skyddsvärda miljöer i och vid sjöar, vattendrag och småvatten bevaras

Åtgärder	Ansvar
Bevara värdefulla strandmiljöer genom att samråda med kommunens ekolog vid prövning av strandskyddsärenden samt väga in hänsyn till naturvärden vid beslutsfattande.	Bygg- och miljönämnden
Som samordnare medverka i Storåns vattenråd för att främja lokal påverkan i vattenförvaltningen. Representera kommunen i de fyra övriga vattenråden som berör kommunen.	Samhällsbyggnadsförvaltningen Bygg- och miljönämnden

Fortsatt medfinansiering av elprovfiske inom den regionala miljöövervakningen för att bedöma miljötillståndet och den ekologiska statusen i vattendrag.

Samhällsbyggnadsförvaltningen

Myllrande våtmarker

"Våtmarkernas ekologiska och vattenhushållande funktion i landskapet ska bibehållas och värdefulla våtmarker bevaras för framtiden."

Våtmarker kallas de områden där vattennivån under en stor del av året ligger i närheten av markytan. En annan definition är att minst hälften av vegetationen ska utgöras av våtmarksväxter. Exempel på våtmarkstyper är myrar, fuktängar, strandängar och sumpskogar. Sumpskogar, skogbevuxna våtmarker, är ofta mycket artrika. En anledning till artrikedomen är att såväl skogens som våtmarkernas arter förekommer här. En annan anledning är att miljöerna är stabila och sällan har brunnit. Ett generellt hot mot alla våtmarker är påverkan av de hydrologiska förhållandena. Utdikningar, som idag är en förbjuden åtgärd, har ödelagt en stor mängd våtmarker. Andra hot varierar mellan olika typer av våtmarker. På de näringsfattiga myrarna har en begynnande igenväxning noterats, vilket satts i samband med det kväverika nedfallet. Hävdade våtmarker som strandängar och fuktängar förlorar mycket av sitt naturvärde om hävden upphör. Sumpskogar är istället beroende av att miljön undantas från markanvändning och att området i och kring sumpskogen inte avverkas samtidigt som de hydrologiska förhållandena inte påverkas. Nyanläggning och restaurering av våtmarker liksom småvatten är angelägna åtgärder för att gynna den biologiska mångfalden.

Strategi: Befintliga våtmarker bevaras. Nya våtmarker skapas.

Åtgärder	Ansvar
Stimulera och medverka i projekt i syfte att restaurera och skapa våtmarker och småvatten. Objekt där naturvård, vattenrening och upplevelsevärden samverkar ska prioriteras.	Samhällsbyggnadsförvaltningen
Medverka till att anläggningar för lokalt omhändertagande av dagvatten utformas på ett sätt så att det gynnar den biologiska mångfalden.	Samhällsbyggnadsförvaltningen
Verka för hävd genom bete eller slåtter av strandängar, till exempel Grebo strandängar invid Ärlången.	Samhällsbyggnadsförvaltningen

Levande skogar

"Skogens och skogsmarkens värde för biologisk produktion ska skyddas samtidigt som den biologiska mångfalden bevaras samt kulturmiljövärden och sociala värden värnas."

Sveriges skogslandskap har under de senaste 200 åren genomgått en radikal förändring som dramatiskt påverkat skogens biologiska mångfald. Under perioden från istiden fram till 1800-talet var branden den viktigaste faktorn som formade skogslandskapet. Idag när de flesta bränder snabbt kan släckas är det istället det moderna skogsbruket som spelar den avgörande rollen. Skogsbruket har successivt

minskat variationen i skogen. Träden har avverkats långt innan de blivit biologiskt gamla. Barrträd har gynnats på bekostnad av lövträd. Död ved har i hög grad förts bort. Bristen på bränder har också medverkat till den minskade variationen genom att granen gynnats på bekostnad av lövträd och död ved. Skogsmarken har också blivit torrare. Detta beror bland annat på att stora områden dikats ut. Allt detta har sammantaget lett till att många av skogens arter minskat i antal.

Men även skogens skötselbehov har uppmärksammats. Många värdefulla skogsområden är i behov av skötsel för att bibehålla och stärka sina naturvärden. Exempel på skogstyper som bör skötas är lövskogar och hassellundar. Dessa är i många fall successionsstadier vilket innebär att de är i förändring mot andra naturtyper, men genom till exempel röjning av gran kan de artrika lövmiljöerna bibehållas. Tidigare uppstod lövskogar kontinuerligt i landskapet genom brandens försorg, men idag tillåts inte skogen brinna i någon större omfattning. Anläggandet av skogsbränder är också en skötselmetod i skogen. Branden innebär inte bara att lövträd gynnas, utan är faktiskt en förutsättning för flera arter som är beroende av nyligen brunnen skogsmark.

De skogsområden som pekas ut i naturvårdsprogrammets objektskatalog är skogslandskapets värdekärnor för biologisk mångfald och fungerar som refugier ("tillflyktsorter") och spridningskällor till omgivande områden. Inom dessa områden bör extra stor naturhänsyn tas och om skogsbruk bedrivs bör det ske i syfte att bibehålla eller stärka områdets naturvärden. Att enbart spara dessa värdekärnor är dock inte tillräckligt för att klara skogens biologiska mångfald. Större områden måste helt undantas från skogsbruk samtidigt som generell hänsyn måste tas i produktionsskogen. Viktiga inslag är att öka antalet gamla träd, mängden död ved och andelen lövträd i skogen.

Under de senaste årtiondena har många förändringar skett som tillsammans bidragit till ökade möjligheter att bevara skogens biologiska mångfald. Markägare tar allt större naturvårdshänsyn. I skogsvårdslagstiftningen har produktionsmålet och miljömålet jämförts. Genom flera stora inventeringar har kunskaperna om skogens naturvärden ökat. Allt mer offentliga medel har lagts på skydd av värdefulla skogsmiljöer. Många skogsägare har certifierat sitt skogsbruk inom ramen för något av de två certifieringssystemen Forest Stewardship Council (FSC) och Pan European Forest Certification (PEFC).

Strategi: Inom skogsvårdslagens ram med jämställda produktions- och miljömål verka för att skogsmarken inom kommunens gränser brukas så att den biologiska mångfalden bibehålls och ökar. Verka för att nyckelbiotoper och naturvärdesobjekt bevaras.

Åtgärd	Ansvar
Arbeta med aktuella naturvårdsinriktade skogsbruksplaner för den kommunägda skogsmarken. Inom kommunens skogsinnehav, vilket är begränsat till tätorternas närhet, ska biologisk mångfald, rekreation och undervisning prioriteras före trädproduktion.	Samhällsbyggnadsförvaltningen
Delta med lokal kunskap och lokalkännedom vid skogsstyrelsens granskning av avverkningsanmälningar som berör områden i naturvårdsprogrammets objektsdel. Bistå skogsstyrelsen med kunskapsunderlag om potentiella nyckelbiotoper då sådant finns.	Samhällsbyggnadsförvaltningen

Ett rikt odlingslandskap

"Odlingslandskapets och jordbruksmarkens värde för biologisk produktion och livsmedelsproduktion ska skyddas samtidigt som den biologiska mångfalden och kulturmiljövärdena bevaras och stärks."

En betydande del av den värdefulla naturen behöver skötas för att inte förlora sitt värde. Det man i första hand tänker på är odlingslandskapets artrika ängs- och hagmarker, såväl öppna som trädbärande miljöer. Arterna har under årtusenden anpassats till magra förhållanden och återkommande störning i form av bete eller slätter. Exempel på anpassningar är ett lågt växtsätt eller en mycket tidig eller sen frösättning. Upphör hävden kommer många arter successivt att konkurreras ut och ersättas av ett artfattigare växt- och djursamhälle. Träd som stått fritt i det gamla odlingslandskapet eller i alléer har kunnat utvecklas till jätteträd med stort värde för biologisk mångfald och kulturmiljön. Eken är central i många rödlistade arters livscykel och intar därmed en särställning i odlingslandskapet men även andra trädslag är viktiga. På vissa platser som i Åtvidaberg med omgivningar finns det fortfarande kvar relativt många gamla träd, men analys har visat att även här är de en bristvara för att långsiktigt bevara mångfalden. Att gynna träd i olika åldrar som kan bli arvtagare till nuvarande jätteträd är viktigt.

Jordbruksmarken producerar många nyttigheter utöver råvaruproduktion utan att vi egentligen tänker på det. Jordbruksmark med dess åkrar och hagar har till exempel en mycket stor betydelse för att tydliggöra vår kulturhistoria och för upplevelsen av landskapet i vardagslivet. Dessutom har många djur- och växtarter under tusentals år av mänskligt arbete anpassats till de naturmiljöer som har formats av bland annat mulen och lien.

Under det senaste seklet har stora rationaliseringar skett som har påverkat landskapet och den biologiska mångfalden negativt. Avkastningen per yt- och djurenhet har ökat genom förädlingsarbete, teknikutveckling, mekanisering samt användning av handelsgödsel och kemiska bekämpningsmedel. Brukningsenheterna har blivit färre och större. Förändringarna inom jordbruket har medfört att stora arealer åker, ängs- och naturbetesmarker planterats eller växt igen. Landskapet har blivit enformigare också genom avvattning och att små biotoper som åkerholmar, öppna diken och småvatten har tagits bort. Effekterna av förändringarna i odlingslandskapet ingår i hotbilden för ungefär 50 % av landets rödlistade arter. För att förstå de stora förändringar som skett kan minskningen av arealen slätteräng vara ett exempel: Omkring år 1880 brukades ca 1,2 miljoner hektar slätteräng i Sverige, idag återstår ca 7 700 hektar – alltså endast 6 promille av 1880 års areal (statistik från jordbruksverket 2014).

Den negativa trenden har till viss del bromsats med hjälp av insatser från markägare och samhället. EU:s miljöstöd och arbetsmarknadsåtgärder är exempel på stödåtgärder från samhället. Vid genomgång som gjorts av ansökningar om miljöstöd i Östergötland har det dock visat sig att många av objekten i Ängs- och hagmarksinventeringen inte funnits med. Det finns alltså mycket kvar att göra, till exempel för att de värdefulla markerna ska ta del av EU:s miljöstöd. I Åtvidabergs kommun har redan hagmarker som klassificerats i ängs- och hagmarksinventering tagits ur drift och håller på att växa igen eller har trädplanterats.

Strategi: Uppmärksamma och verka för att värdefulla hela odlingslandskap samt enskilda värdefulla ängs- och hagmarker i kommunen bevaras.

Åtgärd	Ansvar
Vid ärenden som berör värdefulla hela odlingslandskap eller naturbetesmark ska samråd ske med kommunens ekolog samt naturvårdsintresset bevakas vid handläggning.	Bygg- och miljönämnden
Följa upp de hävdade naturbetesmarkerna i kommunen vid uppdateringar av naturvårdsprogrammets objektsdel.	Samhällsbyggnadsförvaltningen
Utveckla skötseln av kommunala ytor och eventuellt vägkanter för ökad blomrikedom.	Samhällsbyggnadsförvaltningen

Bevara gamla träd tillhörande det äldre odlingslandskapet och alléer på kommunal mark så långt som möjligt med hänsyn till människors säkerhet och egendom.	Samhällsbyggnadsförvaltningen
Regelbundna röjningsinsatser i kommunägda lövträdsmiljöer. Främja och utöka ekmiljöerna. Hävda Hembygds-kullen i Åtvidaberg, i första hand genom bete.	Samhällsbyggnadsförvaltningen

God bebyggd miljö

"Städer, tätorter och annan bebyggd miljö ska utgöra en god och hälsosam livsmiljö samt medverka till en god regional och global miljö. Natur- och kulturvärden ska tas till vara och utvecklas. Byggnader och anläggningar ska lokaliseras och utformas på ett miljöanpassat sätt och så att en långsiktig god hushållning med mark, vatten och andra resurser främjas."

Naturvårdsprogrammet är ett underlag vid kommunens översiktsplanering. Programmet ger en relativt heltäckande bild över naturvärdena i kommunen. Objektskatalogen är ett sektorsunderlag vid tillämpning och revidering av översiktsplanen.

I nästan varje detaljplan som upprättas berörs naturvärden på ett eller annat sätt. Det gäller inte minst Åtvidabergs och Grebos tätorter som är betydelsefulla delar av det riksintressanta Eklandskapet. I många fall finns det information att hämta i naturvårdsprogrammet. De viktigaste värdena torde man därmed kunna ta hänsyn till på ett tidigt stadium, men man måste vara beredd på att stöta på "okända" områden med naturvärden. Dessutom finns det, ofta små, miljöer som kanske inte uppnått en nivå så att de klassats i naturvårdsprogrammet men som ändå har en viktig funktion, till exempel i tätortsmiljön. Det är alltså viktigt att med naturvårdsprogrammets områden som grund överväga ytterligare studier i samband med exploatering. Även om ett objekt i naturvårdsprogrammet inte berörs direkt så kan det indirekt påverkas av åtgärder i dess omgivning.

Naturvärden är viktiga faktorer att ta hänsyn till vid fysisk planering och olika typer av exploateringsföretag. Varje exploatör och de instanser som ska bedöma exploaterings konsekvenser behöver ett fullgott kunskapsunderlag. En exploatering kan till exempel innebära nya väg- eller järnvägssträckningar, vattenregleringsföretag, samt bostads- eller industriområden, men även mindre åtgärder som till exempel nybyggnation inom strandskyddszon. Med ett tillräckligt kunskapsunderlag kan planeraren eller exploatören minimera intrånget i naturvårdens och friluftslivets intressen, bibehålla eller stärka naturens kvalitéer och förädla till exempel bostads- eller industriområden med tilltalande omgivningar. Genom fortlöpande ajourhållning kan dessutom den senaste informationen redovisas. I de fall kunskapsunderlag saknas eller inte är tillräckliga krävs nya eller fördjupade naturinventeringar.

Ekologisk landskapsplanering är ett arbetsfält inom ekologin som växt fram under de senaste decennierna som ett svar på behovet att förstå naturens dynamik på landskapsnivå. Grundsynen i naturvårdspolitikerna är att naturvärden ska omfatta hela landskapet. Till exempel endast områdesskydd kommer inte att räcka för att miljökvalitetsmålen som rör naturvärden ska kunna uppnås. Forskningen inom det nya arbetsfältet har ofta fokuserat på konkreta och tillämpade frågeställningar av typen hur stor areal och hur tätt mellan ytorna av en viss biotop behöver olika arter för sin långsiktiga överlevnad? Hur mycket fragmentering tål olika ekosystem? Landskapsplaneringen har framför allt prövats i skogsbruket och vid skötselplanering av skyddad natur och tätortsnatur, men samma principer gäller även i till exempel odlingslandskapet. Generellt finns det dock fortfarande stora brister i kunskapen om olika arters biologi och dynamiken i ekosystemen. Trots detta kan man genom att analysera brister av olika arters livsmiljöer, såsom sumpskogar, död ved eller gamla ädellövträd, dra slutsatser om framtida skötselriktningar.

I detta sammanhang pratar man också om grönstruktur och ekologisk infrastruktur, på olika nivåer i landskapet från lokal till regional, det vill säga nätverk som består av kärnområden med höga naturvärden sammanlänkade genom spridningszoner. Sådant synsätt var en av utgångspunkterna i de lokala naturvårdsprojekten som har genomförts i och kring Åtvidabergs och Grebo tätorter med koppling till bevarande av Eklandskapets värden och samtidig fortsatt bebyggelseutveckling.

Forskning har också tagit fasta på närmiljöns betydelse för vår hälsa. Studier har visat att grönska i vår närhet är viktigt för hur vi mår. Naturen har förmåga att ge återhämtning och minska stress. Detta är bland annat bakgrund till grön rehabilitering som tillämpas allt mer inom sjukvården. Slutsatsen av detta är att hur vi planerar tätorterna och sköter våra grönområdet är viktigt för invånarnas välbefinnande, utöver de biologiska och kulturella värdena. Framförallt resterna av det gamla eklandskapets lövmiljöer utgör vackra rekreatiomsområden inne i bebyggelsen. Vid skötsel av grönområden i tätorterna finns även en trygghetsaspekt.

Strategi: Naturvårdens intressen ska beaktas i all kommunal verksamhet.	
Åtgärd	Ansvar
Det ska finnas naturvårdskompetens inom kommunens organisation.	Samhällsbyggnadsförvaltningen
Samråd med kommunens naturvårdskompetens ska sökas vid all kommunal verksamhet där områden av betydelse för naturvärden eller friluftslivet kan befaras påverkas.	Alla nämnder/förvaltningar
Strategi: Beakta naturvård, närrekreation, friluftsliv och möjlighet till undervisning utomhus vid fysisk planering och lokaliseringsprövningar enligt Plan- och bygglagen och Miljöbalken samt arbeta för att ett landskapsekologiskt synsätt används	
Åtgärd	Ansvar
Använda grönstrukturplaner med inriktning på ekologisk infrastruktur.	Samhällsbyggnadsförvaltningen
Naturvårdsprogrammet och grönstrukturplaner ska användas som underlag i den fysiska planeringen och komma med tidigt i planprocessen. Värdefulla områden i naturvårdsprogrammets objektsdel ska i möjligaste mån bevaras.	Samhällsbyggnadsförvaltningen
Vid prövning enligt miljöbalken och plan- och bygglagen ska värdefulla områden i naturvårdsprogrammets objektsdel i möjligaste mån bevaras.	Bygg- och miljönämnden
Ha skötselplaner för värdefulla naturområden som detaljpaneläggs och vid behov förse nya detaljplaner med utformningsbestämmelser för naturmark i syfte att säkra och stärka dess natur- och rekreativvärden.	Samhällsbyggnadsförvaltningen
Strategi: Kunskapen om Åtvidabergs natur ska vara tillgängligt för alla.	
Åtgärd	Ansvar
Information om naturvårdsprogrammet ska finnas tillgänglig på kommunens hemsida.	Samhällsbyggnadsförvaltningen

”Guide till Åtvidabergs natur” om särskilt besöksvärda naturområden ska uppdateras och nya exemplar tryckas. Guideboken ska kunna nås via Åtvidabergs kommuns hemsida.	Samhällsbyggnadsförvaltningen
Kommunen ska årligen bidra till och delta i Östergötlands naturguideprogram. Tillgänglighet och integration ska beaktas.	Samhällsbyggnadsförvaltningen
”Ekvandring” i Åtvidaberg och ”Naturstig” i Grebo, inklusive informationsskyltar, anordnade enligt utförda lokala naturvårdsprojekt, ska upprätthållas. Medverka till att ett fågeltorn med information byggs vid Grebo strandängar.	Samhällsbyggnadsförvaltningen
Strategi: Lyfta fram värdefulla rekreationsområden vad gäller det rörliga friluftslivet. Lyfta frågan om närmiljöns betydelse för hälsa och välbefinnande. Möjligheter till naturturism skall finnas och utvecklas i kommunen. Tillgänglighet och integration ska beaktas.	
Åtgärder	Ansvar
Utarbeta en friluftslivsplan för kommunen med inventering av områden av särskild betydelse för det rörliga friluftslivet och närrekreation. Arbetet skall utmynna i en avgränsning, beskrivning och eventuell klassning av värdefulla områden.	Samhällsbyggnadsförvaltningen
Sammanställa en informationsskrift/informationsblad om möjligheterna till rörligt friluftsliv i kommunen. Informationen ska kunna nås via kommunens hemsida och eventuellt även via en mobilapplikation.	Samhällsbyggnadsförvaltningen
Underhålla Östgötaleden, kanotleder samt märkta vandringsstigar i tätorternas närområden.	Samhällsbyggnadsförvaltningen
Medverka till etablering av naturturismföretag samt att de drivs i förenlighet med bevarandeintressena	Kommunledningsförvaltningen
Medverka till att information om fiskevårdsområden och upplåtelse av fiskevatten når ut till kommuninvånare och turister.	Samhällsbyggnadsförvaltningen

Ett rikt växt och djurliv

"Den biologiska mångfalden ska bevaras och nyttjas på ett hållbart sätt, för nuvarande och framtida generationer. Arternas livsmiljöer och ekosystemen samt deras funktioner och processer ska värnas. Arter ska kunna fortleva i långsiktigt livskraftiga bestånd med tillräcklig genetisk variation. Människor ska ha tillgång till en god natur- och kulturmiljö med rik biologisk mångfald, som grund för hälsa, livskvalitet och välfärd."

För att skydda, bevara och stärka befintliga naturvärden måste vi veta var de finns, i vilket tillstånd de befinner sig samt hur de bäst förvaltas. God kunskap om naturmiljön är därför en förutsättning för bevarandet av den biologiska mångfalden och en långsiktig hushållning med naturresurserna.

Kunskapen om naturvärden i Åtvidabergs kommun har grundat sig på det föregående naturvårdsprogrammet som innehåller sammanställd kunskap fram till år 2002. Kunskapen har därefter byggts upp såväl av länsstyrelsen, Skogsstyrelsen, Jordbruksverket och kommunen som av exploitörer, markägare och ideella föreningar. De flesta naturinventeringarna har traditionellt utförts

av staten. Exempel är de rikstäckande inventeringarna av ängs- och hagmarker respektive nyckelbiotoper vilka bildat ett viktigt fundament för det fortsatta naturvårdsarbetet. Vissa inventeringar har varit inriktade på naturtyper medan andra har koncentrerat sig på arter eller artgrupper. Exempel på det senare är länsstyrelsens projekt med inventeringar av hotade arter. Inventeringsrapporter som berör Åtvidabergs kommun framgår av referensförteckningen till naturvårdsprogrammets objektsdel.

Resultatet från inventeringarna används som ett viktigt kunskapsunderlag i det löpande naturvårdsarbetet vid till exempel exploaterings- och samrådsärenden. Kunskapen är en förutsättning för att kunna prioritera och genomföra skötsel och skydd för områden och arter, men kan också användas för att ge det rörliga friluftslivet ett mervärde med till exempel naturinformation och leder där människor kan få upplevelser och kunskap om naturen.

Trots kommunens relativt höga kunskapsnivå om värdefulla naturområden finns ett behov av fortsatt inventeringsarbete. Resultat från inventeringar är färskvara och statusen för värdefulla naturområden och rödlistade arter behöver med tiden uppdateras. Ny kunskap leder också till att nya kunskapsluckor uppmärksammas och att synen på värdefull natur förändras.

I tabellen nedan görs ett försök till en sammanfattande bedömning av kunskapsläget i Åtvidabergs kommun för några naturtyper och organismgrupper:

●●● Barrskogar	● Grod- och kräldjur	●● Mossor i skogsmiljöer	●● Sumpskogar
●● Dagfjärilar	●●● Grova träd	● Mossor i övrigt	●●● Vattendrag
● Däggdjur	●● Kärlväxter	● Rygggradslösa djur i övrigt	●●● Vedlevande skalbaggar i ekmiljöer
●●● Ekmiljöer	●● Lavar i skog och ekmiljöer	●● Sand- och grusmiljöer	●● Vedsvampar
● Fiskar	● Lavar i övrigt	● Sjöar	●●● Våtmarker (utom sumpskogar)
● Fåglar	●●● Lövskogar	●● Skogsbeten	●● Ängs- och hagmarker
●● Geologi	● Marksvampar	● Småvatten och dammar	● Öar i sjöar (främst skogsmiljöer)

Kunskapsläget i Åtvidabergs kommun, god kunskap = ●●●, måttlig kunskap = ●●, bristande kunskap = ●

Med ”god kunskap” menas inte att allting är känt utan att den avsedda naturtypen eller organismgruppen till exempel ingått i mer eller mindre omfattande inventeringar under relativt sen tid. Kunskaperna avser i första hand sådan kunskap som används i naturvårdsarbetet. Det innebär att i vissa fall är kunskapen större om signalarter och rödlistade arter inom angivna grupper än om mer triviala och vanliga arter. Det är därför viktigt i sammanhanget att inte glömma bort att även följa och bygga upp kunskap om det mer vardagliga landskapet och dess arter, bland annat som underlag för att se förändringar över tiden.

En objektskatalog och användning av GIS (geografiskt informationssystem) är viktiga redskap i kommunens bidrag till naturvårdsarbetet.

Strategi: Aktuell kunskap om naturtyper och växt- och djurlivet inom kommunens gränser ska vara god och i rimlig omfattning vara så heltäckande som möjligt

Åtgärder	Ansvar
Fortlöpande ajourhålla naturvårdsprogrammets objektskatalog och kartskikt.	Samhällsbyggnadsförvaltningen
Genomföra minst 10 fältkontroller per år av objekt i naturvårdsprogrammets objektskatalog eller möjliga nya objekt.	Samhällsbyggnadsförvaltningen
Bevaka resultaten från inventeringar och den gröna miljöövervakning som bedrivs inom kommunens gränser. Bidra med synpunkter och lokal kunskap i miljöövervakningsarbetet.	Samhällsbyggnadsförvaltningen Bygg- och miljönämnden
Kunskapen om rödlistade arter inom kommunen ska ajourhållas och finnas tillgänglig som beslutsunderlag i olika sammanhang.	Samhällsbyggnadsförvaltningen

Strategi: Grusformationer i områden som finns med i naturvårdsprogrammet undantas från ny täktverksamhet. Hänsyn tas till naturvärden i täkter och andra sand- och grusmarker

Åtgärd	Ansvar
Bevaka naturvårdens intresse vid handläggning av täktärenden. Verka för en efterbehandling av täkter som gynnar den biologiska mångfalden, till exempel genom att bevara öppna sandytor.	Bygg- och miljönämnden

Strategi: Prioritera ansvarsarter och ansvarsbiotoper i naturvårdsarbetet

Åtgärder	Ansvar
Upprätta en lista över kommunala ansvarsarter och ansvarsbiotoper. Identifiera hotbild och föreslå åtgärder i samråd med länsstyrelsen med flera.	Samhällsbyggnadsförvaltningen
Följa utvecklingen hos speciellt viktiga biotoper och arter såsom ansvarsbiotoper, ansvarsarter, hotade arter och framträdande symbolarter.	Samhällsbyggnadsförvaltningen

Strategi: Tätorternas karaktär med värdefulla naturområden, ekparker och alléer skall långsiktigt bevaras

Åtgärd	Ansvar
Öka förutsättningarna för biologisk mångfald på parkmark och annan kommunägd mark genom att gynna jätteträd och hålträd, öka mängden död ved och döda träd där det är lämpligt samt använda faunadepåer och sätta upp mulmholkar. Informera allmänheten om naturvärden och åtgärder.	Samhällsbyggnadsförvaltningen
Arbeta med och utveckla naturvårdsanpassade skötselplaner för den tätortsnära naturen kring kommunens tätorter.	Samhällsbyggnadsförvaltningen.

Följa bevarandeplan och skötselprogram för Åtvidabergs och Grebo tätorter enligt rapporterna från de lokala naturvårdsprojekten ”Åtvidabergs framtid - Ekar och bebyggelse i samverkan” och ”Landskapligt ramverk för Grebo”.	Samhällsbyggnadsförvaltningen
Strategi: Medverka till att populationerna av läderbagge, och därmed ett stort antal andra arter, inte minskar	
Åtgärder	Ansvar
Utföra skötselåtgärder som frihuggning av grova ekar samt ge förutsättningar för utveckling av nya jätteträd på och intill lokaler med läderbagge på kommunägd mark. Följa utvecklingen på andra lokaler inom kommunen.	Samhällsbyggnadsförvaltningen

Genomförande, uppföljning och revidering

Naturvårdsarbetet är en kontinuerlig process. Det är därför viktigt att mål och åtgärder följs upp. Uppföljning av åtgärder bör göras minst varje år i samband med budgetarbetet. En mer omfattande översyn av naturvårdsprogrammet bör ske minst vart femte år då alla delar uppdateras.

Den löpande uppföljningen av naturvårdsprogrammet bör då det är möjligt ske genom olika nyckeltal för det som man vill uppnå. Vissa nyckeltal kräver ganska omfattande mätningar och inventeringar. Sådana nyckeltal kan därför inte följas upp årligen. Exempel på nyckeltal som redan nu kan användas är arealen skyddad natur eller där slyröjning i tätorterna har skett. Ett annat exempel på tänkbara nyckeltal är antal besökare vid naturguidningar.

Strategi: Naturvårdsarbetet skall följas upp och naturvårdsprogrammet revideras	
Åtgärder	Ansvar
Genomföra en årlig uppföljning av naturvårdsprogrammets beslutade åtgärder (del 2).	Samhällsbyggnadsförvaltningen
Initiera en slutlig utvärdering av naturvårdsprogrammets samtliga beslutade åtgärder vid programperiodens slut, senast år 2021.	Samhällsbyggnadsförvaltningen
Naturvårdsprogrammets objektskatalog (del 3) ska uppdateras årligen.	Samhällsbyggnadsförvaltningen
Naturvårdsprogrammets del 1 om natur och naturvård och del 2 med åtgärdsprogrammet ska uppdateras minst vart femte år, nästa gång senast 2021.	Samhällsbyggnadsförvaltningen